

Det lackar mot ramadan

av

FD André Möller

Ramadan, den muslimska heliga fastemånaden, står för dörren, med början den 24:e september. Världen över förbereder sig muslimer för denna kraftmätning och spirituella övning, och en speciell för-ramadansk känsla infinner sig. Kläder tvättas, hus städas, husgeråd diskas och kroppar tvagas. Uppsplitna vänskapsband återknyts och gammalt groll glöms, eller sopas tillfälligt under mattan. I länder där det finns en muslimsk majoritet är tecknen på fastemånadens antågande allestädes närvarande, och detta gäller såväl den privata som den offentliga sfären.

Även i Sverige är ramadan numera kännbar. Dagligvaruhandeln har insett att det finns pengar att tjäna på att ha en liten ramadanhörna där det säljs dadlar och andra sötsaker i butikerna, och i muslimsktåta områden står åtskilliga produkter med (regional) ramadansk betydelse till bjuds före, under och efter fastemånadaden. Där undertecknad själv handlar i Landskrona är ett ramadanschema med tidpunkter för fastans början och slut under de trettio dagarna minst lika självklar som julkalendern vid kassan. Av någon anledning har dock konfektionshandeln i Sverige inte insett ramadans potential, som torde vara betydande. Detsamma får sägas gälla telefonbolagen och en rad andra tillhandahållare av varor och tjänster. För även om ramadan i första hand ska handla om spirituella frågor och exerciser så behöver man bara en gång ha besökt en marknad eller köpcentrum under ramadans sista dagar i ett muslimskt samhälle för att inse att de materiella sidorna av fastan inte är att förringa.

Men vad är egentligen ramadan? Vad gör muslimerna under denna månad, och varför? Ja, trots att ramadan numera är en del av det svenska religions- och kulturlivet så är detta frågor som sällan riktigt besvaras, och ännu mer sällan besvaras någorlunda i enlighet med muslimernas egna syn på saken. Påfallande ofta ses påbudet att fasta under ramadan av icke-muslimer som en årligen återkommande plåga, eller till och med som ett gudomligt straff. Inget kunde förstås vara längre från den muslimska verkligheten.

Muhammad, Guds siste profet enligt koranen, fick sitt gudomliga kall under månaden ramadan i början av 600-talet. Vid den tiden befann han sig på ett berg utanför Mecka, dit han hade dragit sig tillbaka från den annars så hektiska affärsvärlden han var en del av. I denna avskildhet engagerade sig den blivande profeten i något som på nysvenska skulle kunna kallas en "spirituell *retreat*". Det var här Muhammad fick ta emot sin första uppenbarelse (numera nedtecknad i koranens nittiosjätte kapitel), och därmed var uppenbarelsen av koranen påbörjad. *Al-Qur'an*, som på arabiska betyder "Recitationen", förmedlades från Gud till Muhammad via ärkeängeln Gabriel, och metoden för överförandet var just recitering, då profeten sägs ha varit illiterat. För muslimer är dock själva huvudpoängen att uppenbarelsen påbörjades under årets nionde månad, ramadan. I förlängningen innebär detta nämligen att ramadan blir skiljelinjen mellan Eran av Ignorans (hela den förislamiska perioden) och Sanningen Era. Ramadan är också den månad i vilken koranen reciteras som flitigast; delvis avhängigt den profetiska tradition som hävdar att en enda koranvers reciterad under ramadan motsvarar hela koranens recitation under det övriga året, vad det gäller den gudomliga belöningen för detta.

Påbudet att fasta förkunnades dock inte under Muhammads första uppenbarelse, utan kom långt senare när han hade tvingats lämna Mecka och emigrera till Medina. Det är i koranens andra kapitel (vers 183) som fastan föreskrivs: "Troende! Det är en plikt för er att fasta, liksom det var en plikt för dem som levde före er – kanske skall ni frukta Gud!" De koraniska verserna om fastan är mycket få i förhållande till verserna som berör tidebönen till exempel, och vers 183 är den i särklass viktigaste av dem. Utan att vara varken koranexeget eller teolog vågar jag säga några ord om denna informationstäta vers. För det första fastslås det att fastan bara är för de troende (muslimerna). Icke-muslimer kommer därför inte att kunna smaka av fastans belöningar även om de skulle få för sig att iaktta fastemånaden. För det andra konstateras det att fastan (under ramadan) är en plikt. Att fasta under ramadan är därför ingen valfri övning för muslimerna, utan en obligatorisk del av utövandet av religionen och en religiös skyldighet för det muslimska samfundet. Undantagna från detta obligatorium är bland annat barn, sjuka personer och menstruerande kvinnor. För det tredje kan vi se att den nämnda versen ger uttryck åt den muslimska idén att islam är en fortsättning på (och perfektion av) tidigare abrahamitiska uppenbarelsereigioner (judendomen och kristendomen), och inte ett tvärt avbrott från dem. Att fasta är därför inte en specifik muslimsk företeelse, även om en hel månads total fasta från soluppgång till solnedgång inte stått på varken judendomens eller kristendomens rituella repertoar. Den fjärde, och sista, slutsatsen vi kan dra av ovan citerade vers berör fastans själva syfte. Ofta sägs det att muslimer fastar under ramadan för att de ska få en förståelse för hur fattiga människor har det, och denna idé har belägg i den muslimska traditionen. Det är dock intressant att notera att det koraniska syftet med fastan inte är att uppnå en förståelse för sina mindre lyckligt lottade medmänniskor. I koranen är syftet istället att komma till den

insikten att man "fruktar Gud". Ett annat uttryck för denna gudsfruktan som ibland används är "gudsmedvetenhet". Det koraniska syftet med fastan under ramadan är alltså att genom påbudna religiösa handlingar uppnå medvetenhet om det gudomliga och en fruktan inför det. Riktningen på syftet är därför snarare vertikal än horisontell, som ofta annars görs gällande.

I praktiken innebär fastan under ramadan en absolut avhållsamhet från mat och dryck från soluppgång till solnedgång. Till detta ska också fogas försakelse av all nikotinkonsumtion och sexuell aktivitet, och också ett avståndstagande från elaka ord, ryktesspridning och skvaller. Det säger sig självt att de olika delarna av fastan upplevs som olika betungande av olika personer. Då dygnet tar sin början i samband med solnedgången börjar alltså dagen under fastemånaden med att man bryter fastan. Beroende på var man bor och tidpunkten för ramadan är fastan olika lång, men efter kanske tolv eller fjorton timmar utan vare sig mat eller dryck är det att rekommendera att bryta fastan med något lätt. Profeten själv lär ha föredragit några dadlar och ett glas vatten eller mjölk (därav dadelhörnan i din Konsumbutik och därav den gigantiska indonesiska dadelimporten i samband med ramadan). Efter kvällsbönen kan sedan en mer substantiell måltid komma på tal, och sen har man all ork som krävs för att förätta nattbönen och de speciella ramadanböerna som är så populära. Bland icke-muslimer framställs muslimerna ofta under ramadannätterna som totalt hängivna åt överdriven konsumtion, festligheter och till och med lättja. Detta är en syn som inte kan beläggas från många håll i den muslimska världen (även om dessa excesser i vissa fall också förekommer). I världens till befolkningen största muslimska land, Indonesien, kan den överhuvudtaget inte bekräftas. Här ägnas kvällarna och nätterna istället åt bön, koranrecitation och sömn, och generellt sett är det så att de vanliga tre måltiderna per dag byts ut om två under fastemånaden. Omåttlig förtäring av godsaker får därför ofta sägas utgöra en icke-muslimsk vanföreställning.

En tid innan soluppgången (kanske en timme innan) är det dags att stiga upp och äta en tidig frukost. Den exakta tidpunkten för detta är återigen beroende på årstid och vistelseort, men infaller inte sällan mycket tidigt på morgonen. Ofta är det kvinnorna som går upp och lagar mat åt resten av familjen, och oftast är det ett rejält lagat mål som iordninggörs. Det är detta mål de fastande ska klara sig på fram till kvällen, så det är inget man kan lämna åt slumpen eller låta bestå av ett par mackor med sylt. Resten av dagen förlöper sedan ungefär som under de icke-ramadanska månaderna, det vill säga med jobb, skolgång eller andra sysslor. Att muslimerna sover under dagarna under hela ramadan är ytterligare en vanföreställning som figurerar bland icke-muslimer, men som knappast kan beläggas i de flesta muslimska samhällen. När böneutropet i solnedgången hörs kan man vara säker på att ytterligare en ramadandag har förlöpt och att det är dags att bryta fastan med ett par dadlar.

Men varför fastar muslimerna? Varför utsätter de kroppen och själen för detta? Det koraniska syftet har vi redan stött på ovan, och till det kan fogas det koraniska syftet med hela människans existens, vilket klargörs i kapitel femtioett, vers femtionsex: ”Jag har skapat [...] människorna enbart för att de skall [känna Mig och] dyrka Mig”. Människans uppgift är helt enkelt att dyrka Gud, och att fasta under ramadan är ett sätt att materialisera denna dyrkan. Utöver detta utlovas det rikliga belöningar i den omfattande litteratur som innehåller texter om profetens handlingar och ord. Det uppges här bland annat att de fastande muslimerna har en speciell port i paradiset att se fram emot, och att alla tidigare synder kommer att förlätas vid ramadans slut om muslimerna iakttagit fastan. Det sägs också att ramadan är som en ”sköld” för de troende, och att portarna till himlen står vidöppna under ramadan alltmedan portarna till helvetet är förseglade och djävlarerna fångslade. Det finns alltså alla möjligheter att begåva sig med goda eskatologiska utsikter under ramadan för den troende och praktiserande muslimen. Av dessa anledningar kan därför inte ramadan ses som en plåga eller ett straff. Istället ska ramadan ses som en fantastisk möjlighet för det muslimska samfundet, och månaden är en ständig källa till glädje och hopp. Dessutom är ramadan en fin möjlighet för att utveckla sin förmåga till medkänsla och att få, så att säga, provsmaka på den mat- och dryckeslösas lott.

Så när ni nu går förbi den illa ”orientalistiskt” utsmyckade hörnan i närbutiken nästa gång- köp hem ett par dadelpaket! Det lackar ju mot ramadan.

André Möller disputerade 2005 på avhandlingen *Ramadan in Java: The Joy and Jihad of Ritual Fasting*(Stockholm: Almqvist & Wiksell International)

* Vill du kontakta författaren till betraktelsen? Skriv då direkt till andre@dalang.se

* Vill du kommentera betraktelsen på anpere.net? Skicka dina synpunkter till info@anpere.net